

Küresel Güç Sistemlerinin Politik-Ekonomik Biçimlenişi: 18. Yüzyıldan Günümüze

UFUK TUTAN

Prof. Dr.

Ufuk Tutan, Bornova Anadolu Lisesi'nden mezun olduktan sonra Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin Ekonomi Bölümü'nü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nün Avrupa Çalışmaları Programı'nı tamamlamıştır. Lisans eğitiminin hemen ardından yüksek lisans derecelerini Bilkent Üniversitesi'nden (Uluslararası İlişkiler Bölümü), ODTÜ'den (Bilim ve Teknoloji Politikaları Bölümü) ve University of Utah'tan (Ekonomi Bölümü) almıştır. British Council Chevening-TÜBİTAK ortak bursu ile University of Sussex, Science and Policy Research Unit'te araştırmalar yapmış ve bu enstitüden diploma almıştır. University of Utah'ta ekonomi alanında doktorasını tamamlamıştır. Prof. Dr. Ufuk Tutan'ın akademik çalışmaları ekonomik krizler, politik ekonomi, gelişmiş ülkelerin ekonomileri, ekonomi tarihi, teknoloji ve aile işletmeleri üzerine yoğunlaşmıştır.

ÖZ

Bu makale, kapitalizmin tarihinde küresel güç sistemlerini yönlendirmiş başlıca ülkelerin hangi politik-ekonomik stratejiler izlediği ve bu stratejilerin dünyadaki güç ilişkilerini nasıl şekillendirdiği sorusu etrafında şekillenmiştir. Buradaki amaç, politik-ekonomik etkenlerin küresel güç sistemlerinin sürekliliğine etkisini anlamak ve böylelikle bugünün koşullarında en başta Çin Halk Cumhuriyeti inisiyatifinde şekillenen yeni güç ilişkilerinin gidişatına dair birtakım kestirimlerde bulunabilmektir. Bunu yaparken, jeopolitik ekonomi kuramının penceresinden ve bileşik karşılaştırma yöntemi ile süreç analizi aracılığıyla bir incelemeye girişilecektir. Mevcut çalışmada; (neo)sömürgecilğe dayalı, zayıf ülkelerin gereksinimlerini gözetmeyen, ekonomik krizlerin sık yaşanmasını önleyemeyen ve doğası gereği saldırganlaşan tek kutuplu güç sistemlerinin uzun vadede istikrarsızlığa mahkûm olduğu İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri üzerinden örneklenmektedir. Bireysel olarak ülkelerin çok kutuplu sistemde sağlıklı bir şekilde var olabilmesinin ön koşulu; ulus devletleşmeye ağırlık verilmesi, seçili stratejik sektörlerde bağımsız bir Ulusal Yenilik Sistemi'nin yaratılması ve buna uygun bir eğitim sisteminin kurulmasıdır. Zayıf ülkeler, bu ön koşul karşılanmadan çok kutuplu sistemden tam olarak faydalanamayacaktır. Almanya, Japonya ve Güney Kore gibi ülkeler bu temel ön koşulu örneklemektedir. Çalışma aynı zamanda, günümüz modern dünyasının çok kutuplu küresel güç sistemi ile devam edeceği ve lider ekonomilerin güler yüzlü ekonomi, politik ve sosyal stratejiler üzerinden çevre ekonomilerle stratejik ortaklıklar kuracağını; Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuşak ve Yol Girişimi Projesi'nin gerçekte güler yüzlü stratejiler ve karşılıklı çıkar prensipleri doğrultusunda kurgulandığını; ancak bu projeye dahil olmak isteyen diğer ekonomilerin de ne istediklerini ve neye ihtiyacı olduklarını belirledikten sonra bu projeye dahil olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin; çok kutuplulaşma; dünya sistemi; küreselleşme; tek kutupluluk

ANTİK ÇAĞLARDA İYONYALILAR, TÜM dünyanın Akdeniz bölgesi ve yakın çevresinden oluştuğunu düşünürlermiş; aynı dönemlerde Sarı Nehir çevresinde yaşayan Çinliler de tüm dünyayı, bir uçta büyük denizler diğer uçta büyük çöller olarak bilirlermiş. Gerek İyonyalılar gerekse de Çinliler ticari, siyasi ve sosyal ağlarını bu bildikleri dünyaya göre kurgulamışlar. Bu büyük uygarlıkları kuranlar, o dönemlerde bildikleri dünyayı saran bu ağların sınırlarına göre de bir küresel dünya algısı oluşturmuşlar (Landes, 1998). Roma İmparatorluğu ise tek kutuplu küresel bir dünya kurmuş ve bu dünyayı da kurmuş olduğu ticari, siyasi ve sosyal ağların sınırları içinde algılamıştır. Roma İmparatorluğu'ndan sonra tek kutuplu bir küresel güç, 18. yüzyıla kadar dünya sahnesinde yer almamıştır.

Amerika kıtalarının ve Pasifik Okyanusu ile Atlantik bağlantısının keşifleri sonucu küresel dünya algısı, üzerinde yaşadığımız dünyanın tamamını kapsayacak şekilde yeniden oluşturulmuştur. 18. yüzyılın ikinci yarısında Büyük Britanya Birliği ile Fransa arasında gerçekleşen 7 Yıl Savaşları'nın sonunda, Büyük Britanya Birliği tek kutuplu küresel güç sistemini yüzyıllar sonra tekrar kurmuştur (Arrighi, 2010). Burada sistem terimi; sınıflar, devletler ve şirketler gibi aktörlerin ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasal olarak iç içe geçmiş bağımlılık ve karşılıklı etkileşim ilişkilerini betimleyen "dünya sistemi" olarak kullanılmaktadır. Güç terimi ise söz konusu bağımlılık ve karşılıklı etkileşim ilişkilerinin genel gidişatına yön vermeye muktedir aktörlerin etkisini betimler (Amin 2000; Chase-Dunn &

Grimes 1995). Örneğin, 18. yüzyıl ve 20. yüzyıl arasında yaşanan dönem Pax Britannica olarak anılır. Bu dönem, İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür ve bu savaştan sonra dünya Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında kıyasıya bir mücadele ile şekillenen bir Soğuk Savaş dönemine adım atmıştır. İki kutuplu dünya düzeni, Sovyetler Birliği'nin yıkılışıyla 1990'lı yıllarda yerini geçici olarak Pax Americana dönemine bırakmıştır. Ancak bu dönemin geçiciliği, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıkların küresel ölçekte belirsizliğe yol açacak şekilde kalıcılığıyla sonuçlanmıştır. Bu koşullar altında Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika (Brazil, Russia, India, China ve South Africa veya BRICS), Amerika Birleşik Devletleri'nin önünü alamadığı belirsizlik ve istikrarsızlığa karşı çeşitli alternatifler geliştirerek tek kutuplu küresel güç sistemini dönüştürmeye girişmiştir (Gür-can, 2019a).

"Bireysel olarak ülkelerin çok kutuplu sistemde sağlıklı bir şekilde var olabilmemesinin ön koşulu; ulus devletleşmeye ağırlık verilmesi, seçili stratejik sektörlerde bağımsız bir Ulusal Yenilik Sistemi'nin yaratılması ve buna uygun bir eğitim sisteminin kurulmasıdır."

Bu çalışma, kapitalizmin tarihinde küresel güç sistemlerini yönlendirmiş başlıca ülkelerin hangi politik-ekonomik stratejiler izlediği ve bu stratejilerin dünyadaki güç ilişkilerini nasıl şekillendirdiği sorusu etrafında ilerlemektedir. Buradaki amaç, politik-ekonomik etkenlerin küresel güç sistemlerinin sürekliliğine etkisini anlamak ve böylelikle bugünün çok kutuplu küresel güç sistemi koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti inisiyatifinde şekillenen yeni güç ilişkilerinin gidişatına dair birtakım kestirimlerde bulunabilmektir. Bunu yaparken, jeopolitik

ekonomi kuramının penceresinden ve bileşik karşılaştırma yöntemi ile süreç analizi aracılığıyla bir incelemeye girişilecektir. Mevcut çalışmada; (neo) sömürgeciliğe dayalı, zayıf ülkelerin gereksinimlerini gözetmeyen, ekonomik krizlerin sık yaşanmasını önleyemeyen ve doğası gereği saldırganlaşan tek kutuplu güç sistemlerinin uzun vadede istikrarsızlığa mahkûm olduğu İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri üzerinden örneklenmektedir. Bireysel olarak ülkelerin çok kutuplu sistemde sağlıklı bir şekilde var olabilmemesinin ön koşulu; ulus devletleşmeye ağırlık verilmesi, seçili stratejik sektörlerde bağımsız bir Ulusal Yenilik Sistemi'nin yaratılması ve buna uygun bir eğitim sisteminin kurulmasıdır. Ulusal Yenilik Sistemleri, "etkinlikleri ve etkileşimleri aracılığıyla kamusal ve özel sektörlerde yeni teknolojiler yaratan, ithal eden, tadil eden ve yayan kurumlar arasındaki ağ" (Freeman, 1987, s.1) olarak tanımlanabilir. Zayıf ülkeler, yukarıda sözü edilen ön koşul karşılanmadan çok kutuplu sistemden tam olarak faydalanamaz. Almanya, Japonya ve Güney Kore gibi ülkelerin deneyimleri bu temel ön koşulu örneklemektedir. Çalışma aynı zamanda, günümüz modern dünyasının çok kutuplu küresel güç sistemi ile devam edeceği ve lider ekonomilerin güler yüzlü ekonomi, politik ve sosyal stratejiler üzerinden çevre ekonomilerle stratejik ortaklıklar kuracağını; Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuşak ve Yol Girişimi Projesi'nin gerçekte güler yüzlü stratejiler ve karşılıklı çıkar prensipleri doğrultusunda kurgulandığını; ancak Kuşak ve Yol Girişimi Projesi'ne dahil olmak isteyen diğer ekonomilerin de ne istediklerini ve neye ihtiyacı olduklarını belirledikten sonra bu projeye dahil olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu doğrultuda, mevcut makalenin ilk kısmı, incelemede kullanılacak kuramsal ve yöntemsel çerçeveyi tanıtacaktır. Bunu takip eden kısım ise Büyük Britanya Birliği'nin 18. yüzyıl ve 20. yüzyıl arasında küresel güç stratejisini ele alacaktır. Üçüncü kısım, incelemenin odağını Soğuk Savaş döne-

mine kaydıracaktır. Son kısımda, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek kutuplu güç stratejisinin krizini ve çok kutupluluğa gidişte Çin'in merkezi konumunu tartışacaktır.

Kuramsal ve Yöntemsel Çerçeve

Jeopolitik ekonomi, Radhika Desai (2013) tarafından kurulmuş ve Efe Can Gürcan (2019a) tarafından geliştirilmiş bir düşünce okuludur. Bu okul, uluslararası siyasetin asıl olarak devletlerarası güç mücadelesi ile şekillendirildiği ve küreselleşmenin temel aktörü olarak devletlerin önemini daha da artırdığı düşüncesinden hareket eder. Devletlerarası güç mücadeleleri ise ekonomik bir temel üzerinde yükselmektedir. Çok kutuplulaşma yönünde emperyalizm ve neoliberalizm eleştirisi, sınıflararası mücadelenin uluslararası düzlemdeki tezahürlerine yoğunlaşan jeopolitik ekonominin belirleyici bir unsurudur (Desai 2010, 2013, 2015a, 2015b, 2016; Gürcan 2019a, 2019b, 2019d). Gürcan ise, çok kutupluluk kavramı yerine çok kutuplulaşma kavramını öne çıkarır, çünkü Amerika Birleşik Devletleri daha hala ekonomik, askeri ve kültürel olarak üstünlüğünü korumaktadır. BRICS gibi oluşumlar, Amerikan patentli neoliberal siyasetlere henüz tutarlı bir alternatif yaratamamıştır ve kendi aralarında tutarlı bir siyasal, ekonomik ve askeri bir birlik oluşturamamıştır (Gürcan 2019a, 2019b, 2019d). Bu çerçevede “çok kutuplulaşma; siyasal, ekonomik ve askeri gücün ülkeler arasındaki dağılımının denkleşme eğilimi” (Gürcan 2019d, s. 557) olarak tanımlanır. Çok kutuplulaşma mücadelesi ise “hâkim devletler (örneğin bugün Amerika Birleşik Devletleri) ve uluslararası hakimiyet iddiasında olan iddiacı devletler” arasında yaşanır. (Gürcan 2019d, s. 557) Dolayısıyla jeopolitik ekonomi, mevcut makalenin küresel güç müdahalelerine odaklanan sorunsalına yanıt verecek bir yaklaşıma sahiptir (Desai 2013; Gürcan 2019b).

Jeopolitik ekonomi, yöntemsel olarak bileşik karşılaştırma ve süreç analizine sıkça başvurur. Bi-

leşik karşılaştırma, incelenen durumlar arasındaki benzerlikler, karşılıklı etkileşimler ve bağımlılıklar ile zamansal veya mekânsal farklılıklar, özgüllükler ve gerilimleri beraber ele alır. Bunu yaparken amaç, küresel olguların biçimlenişini kavrayabilmektir (McMichael 1990, 2000; Gürcan 2019b). Böylelikle incelenen durumların seçilmesi de, tarihsel ilinti ve karşılıklı belirlenim ilkesine göre gerçekleşir (McMichael 1990, 2000; Gürcan 2019b). Bu makalede ele alındığı üzere, Pax Britannica ve Pax Americana arası geçişlerle Çin'in küresel güç sisteminde yükselişi söz konusu tarihsel ilinti ve belirlenime iyi bir örnek teşkil eder.

Bileşik karşılaştırma gerçekleştirilirken niteliksel ve yorumlamacı süreç analizi tekniği kullanılacaktır. Bu haliyle süreç analizi nedensel bir süreci öyküsel bir şekilde gözler önüne sermeyi amaçlar. Süreç analizinde sıkça mantıksal çıkarımlara başvurulur ve belirleyici tarihsel gelişmelere değinilir (Gürcan 2019a, 2019b, 2019c, 2019d). Bunu yaparken de, tarihsel gelişmelerin merkezinde yer alan başlıca aktörlerin “kullandığı araçlar, güdülerini öncelikleri, algıları ve fırsatları” (Gürcan 2019d,) değerlendirilir. Tabii söz konusu aktör merkezli çıkarımlar jeopolitik düşünce geleneği ile güçlü bir şekilde bağdaşır (Gürcan 2019d).

Tek Kutuplu Küresel Güç Deneyimi: Saldırgan Kapitalizm Stratejisi

16. yüzyıl ortalarında Rönesans ve Reform hareketlerinin sonucu olarak dinsel mezhepler arası savaşlar, Avrupa'da siyasal ve ekonomik kaosa yol açmıştır. Bu arada, bireysel sermayeye dayalı Batı Avrupalı Protestan sermayesi, ulus devlet ideolojisi çerçevesinde loncalarını ve girişimci burjuva kümelerini yeniden örgütlemeye yönelmiştir. Aynı dönemde, İngiltere Kraliçesi 1. Elizabeth, ülke içindeki Katolik sermayesini ulusallaştırıp finans alanında yabancı egemenliğini en aza indirme yolunu seçmiştir. Öte yandan, İspanyol askeri gücünün Birleşik Eyaletler

Pekin'de düzenlenen İkinci Kuşak ve Yol Forumu'ndaki Yuvarlak Masa Liderler Zirvesi'nin ilk oturumunda Vladimir Putin ve Xi Jinping, Nisan 2019

Birliği'ni (Hollanda Cumhuriyeti) işgale kalkması ile İngiltere ekonomisi yeni bir sürece girmiştir (Arrighi, 2010). Lider Birleşik Eyaletler Birliği'nin işgale uğraması ve sonu gelmez savaşlarla boğuşması sebebiyle bireysel Protestan sermaye, başta İngiltere olmak üzere çeşitli ülkelerin ekonomilerine sığınmak zorunda kalmıştır. Böylece, 16. yüzyıl sonlarına doğru Birleşik Eyaletler Birliği'nin girişimci burjuvazisi, birçok ulus devletin girişimci burjuvazisine finans ve üretim alanlarında yeni bilgiler edindirmiştir. Birleşik Eyaletler ulus devleti, aslında bireysel uluslararası sermayenin kümelenmesinden oluşmaktaydı ve her ne kadar Cumhuriyet ile yönetilen bir ulus devlet görünümünde olsa da merkantilist bir ulus devlet niteliğinde değildi. İspanya'ya karşı verilen maliyetli savaşlar ve küresel seviyede serbest ticareti savunan rekabet anlayışı sonucunda da, 17. yüzyıl ortalarında imzalanan Westphalia Barışı ile birlikte Birleşik Eyaletler Birliği'nin en güçlü olduğu dönemde kaçınılmaz çöküşü başlamış olmuştur (Israel, 1989).

1. Elizabeth dönemi (1558-1603) sonrasında Britanya adasını sosyal, ekonomik ve politik olarak dönüştüren ikinci dönüm noktası Westphalia Barış Antlaşması'ydı. Avrupada mezhep savaşlarını sonlandıran ve uluslararası ilişkileri hâkim bir paradigma olarak egemenlik anlayışı ile tanıştıran Westp-

halia Barışı ile birlikte Avrupalı İmparatorluklar, ulus devlet yönetim sistemine doğru evrilmeye başlamıştır. İngiltere ve Birleşik Eyaletlerin ardından Rusya, Prusya, Fransa gibi ülkeler, kolektif hareket eden ulusal girişimci burjuvazilerini güçlendirerek tüm Avrupa'yı saracak Ticaret Devrimi sürecine katıldı. Ülkelerin ulusal girişimci burjuvazisi, küresel seviyede ticaret yaparken bir yandan da hem uluslararası bir örgüt hem ulusal bir sınıf olma sürecine girdi. Westphalia Barışı'nın ve İngiltere İç Savaşı'nın hemen ardından İngiltere'nin yönetimine el koyan Puritan lider Cromwell, Kabotaj Kanunu gibi bazı uygulamalar ile İngiltere'nin kolonilerini ulus devlet egemenliğine her açıdan dahil etti ve radikal ulusal ekonomi politikaları uygulamaya geçirdi. Ulusal girişimci burjuvazinin kontrolünde bulunan İngiliz anonim ve komandit şirketleri, ulus devletin siyasi ve askeri koruması altında sadece kolonilerinde değil tüm dünya üzerinde ticaret yapmaya başladı. İspanya, Fransa ve hatta, Birleşik Eyaletler kendi egemenlik alanlarında dahi bu saldırgan ve yayılmacı İngiliz girişimci burjuvazisine karşı tutum aldıklarında İngiliz korsanlarından saldırgan karşılık gördüler. Hatta bu ülkeler, zaman zaman İngiliz Kraliyet Donanması ile bölgesel savaşlara girdiler. İngiltere'nin bu yayılmacı ve küresel güç olma stratejisi sürdürülürken İngiliz burjuvazisi ile askerleri deniz aşırı bölgelerde çoğu zaman beraber hareket ettikleri ve hatta, beraber savaşmış oldukları saptandı. İngiltere, Galler ve İskoçya'nın da dahil olduğu Büyük Britanya Birliği'ni bu ülkelerin girişimci burjuvazilerinin önderliğinde 1707 yılında kurdu. Daha sonra da 1660'lardan beri devam eden Avrupadaki koalisyon savaşları sayesinde Atlantik Okyanusu ve Kuzey Amerika ticaretini yavaş yavaş ele geçirdi. Böylece, 1713 Utrecht Barış Antlaşması'na kadar Atlantik Okyanusu boyunca hem Fransa'dan hem İspanya'dan istediği ticaret bölgelerine uzandı. 1713 Utrecht Barış Antlaşması ile Britanya Birliği, Kuzey Amerika'daki diğer ülkelerin kolonilerinin ve Atlantik ticaretinin kontrolünü ele geçirme sürecini

başlattı. 18. yüzyılın üçüncü çeyreği itibariyle de İngiliz ulus devleti ve girişimci burjuvazisi, kendisine küresel seviyede rakip olan Fransa'dan ve önceki küresel güç Birleşik Eyaletler'den Uzak Asya ve Pasifik koloni ticaretini aldı. Böylece İngiltere, bu dönemde tek kutuplu küresel güç sistemini kurdu (Arrighi, 2010).

"Tek kutuplu küresel güç; küresel seviyede ticari, siyasi ve sosyal ağlarını tamamen kendi çıkarlarına göre oluşturma ve bu ağları tartışmasız kendi kontrol etme hakkına sahiptir. Ancak pratikte tek kutupluluk altında küresel istikrar ve düzeni sağlayabilmesi kesin değildir."

Tek kutuplu küresel güç; küresel seviyede ticari, siyasi ve sosyal ağlarını tamamen kendi çıkarlarına göre oluşturma ve bu ağları tartışmasız kendi kontrol etme iddiasına sahiptir. Ancak pratikte tek kutupluluk altında küresel istikrar ve düzeni sağlayabilmesi kesin değildir. Örneğin Büyük Britanya Birliği, sürekli ekonomik krizlerle boğuşan bir kapitalist küreselleşme sürecinin baş aktörü olmuştur (Polanyi, 2001). Öte yandan, önceki dönemlerde olduğu gibi küresel ekonomik sistemin en dinamik güçlerinden bir tanesi girişimci sınıftı. Bu sınıf, girişimci burjuvazi olarak sahneye çıktı ve ulus devlet yönetimini ele geçirerek başta Britanya olmak üzere çeşitli ülkelerde iktidara geldi. Üstelik girişimci burjuvazi, etkin ve dinamik bir şekilde kapitalist üretim sisteminin sürdürülebilirliği için küresel seviyede sosyal ve kültürel dönüşümlere de önemli katkılarda bulundu (Hirschman, 1961). Britanyalı girişimci burjuvazi, 17. yüzyılın ortalarından beri Britanya Adası'nın tek kutuplu küresel güç adayı olmasında oldukça etkin roller üstlendi (Anderson, 2013). Hatta, Britanyalı girişimci burjuvazi, etki alanlarını zaman içinde yavaş yavaş arttırarak sadece küresel ekonomik sistemin değil küresel politik sistemin

de en etkin aktörlerinden biri oldu (Braudel, 1993). Britanya Adası'nda farklı inanç ve kültürlere bağlı olan İngiliz, Galler ve İskoç burjuvazisi, İngiltere İç Savaşı (1642-1651) ve Şanlı Devrim (Glorious Revolution, 1668) ile birlikte Britanyalı girişimci burjuvazi çatısı altında birleşmenin önemini fark etti. Utrecht Barış Antlaşması'nın ardından da birleşmiş ve uluslar üstü Britanya girişimci burjuvazisi kimliğiyle küresel seviyede etkili olabileceğini test etti.

Britanyalı girişimci burjuvazi, 17. yüzyıl sonlarına doğru ulus devlet yönetimini kontrolü altına aldığı anda kapitalist üretim sisteminin bazı temel sorunlarına da çözümler aramaya başladı. Ardı ardına gelen ekonomik krizleri ertelemek ya da daha yumuşak şekilde atlatabilmek için artan sermaye birikiminin eritileceği yatırım alanları ve sürekli üretilen ürünlerin satılacağı yeni pazarlar aradı. Para birimini, uluslararası ticaret için rezerv para haline dönüştürdü. Böylece, deniz aşırı kolonilerini ve sömürgelerini hem yatırım hem de pazar amaçlı kullanmaya başladı. Britanyalı burjuvazi, anavatanı dışında üretim ve yatırım yapabilmek için küresel seviyede iş yapabilen büyük ölçekli, yasal ayrıcalıklarla donatılmış ticari anonim şirketler de yarattı. Bu büyük ölçekli şirketler aracılığıyla 19. yüzyılın ilk üç çeyreği içinde Kuzey Amerika'yı ve Hindistan'ı baştan sona demiryolları ve telgraf ağları ile örerek hem sermayesini eritebilip ürünlerini pazarlayabileceği hem de doğal kaynak ihtiyacını giderebileceği küresel seviyede ticari, siyasi ve sosyal ağ sistemleri kurdu. Ancak bu ağ sistemleri, kurulurken sömürge ülkelerin ekonomik çıkarları, özellikle de mal ve hizmet ihtiyaçları gözlemlenmedi. Bu tek yönlü büyüme stratejisi, Büyük Britanya Birliği'nin tek kutuplu küresel güç olarak ömrünü çeyrek yüz yıldan biraz daha fazla uzatabildi (Dobb, 1967). Büyük Britanya Birliği'nin deneyimlediği en büyük ekonomik kriz, 1870'li yıllardaki küresel kriz olsa da tek kutuplu küresel güç sistemini kurduğu 1760'lı yıllardan 1870'li yıllara kadar aşağı yukarı her 15 ile 20 yıl içinde irili

ufaklı ekonomik krizlere girdiği görülmektedir. Bu irili ufaklı ekonomik krizlerin önemli bir bölümünün sermaye, yatırım ve pazar üçlemesinin ya birinde ya ikisinde veya 1870'lerde görüldüğü gibi her üçünde de sorun yaşandığı zamanlarda olduğu anlaşılmaktadır. Bu küresel ekonomik krizlerin ilk sinyallerinin de, lider ekonominin ve lideri takip eden küresel ekonomilerin kar oranlarında düşüşler başladığında verildiği görülmektedir (Tutan, 2003).

Çok Kutuplu ve İki Kutuplu Küresel Güç Deneyimi: Saldırgan ve Güler Yüzlü Kapitalizm Stratejileri

Büyük Britanya Birliği'nin tek kutuplu küresel güç olma serüveni, 1870'li yıllarda yaşanan küresel ölçekli ekonomik krizle sona erme sürecine girdi. Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya gibi takipçi ekonomiler, 19. yüzyılın sonlarına doğru gerek ekonomik gerekse de politik alanlarda Britanya Birliği'ne küresel çapta meydan okumaya başladılar. Böylece, çok kutuplu küresel güç sistemine tekrar geri dönüldü (Hobsbawm, 1996).

Bu üç takipçi ekonominin çok kısa sürede Büyük Britanya Birliği'ne nasıl rakip olabildikleri araştırıldığında bazı ortak noktalara dikkat çekilmektedir: Birincisi, üç ekonomi de 1870'lerdeki küresel krizden hemen önce ya da hemen sonra ulus devletleşme sürecine ekonomik, politik ve sosyal açılardan topyekûn birleşerek girmişlerdi. İkincisi, teknolojik atılım yapmak için önce; 19. yüzyılın son çeyreğinde Ulusal Yenilik Sistemleri'ni (National Innovation Systems) hazırlayarak en fazla iki sanayi sektörü üzerinden ulusal sanayileşme programlarını planlamışlar ve hemen sonra; eğitim-öğretim programlarını, Ulusal Yenilik Sistemi'nde belirlenen sanayi sektörlerini dikkate alarak uzun vadeli olarak yapmışlardı. Yukarıda bahsedilen üç takipçi ekonominin Ulusal Yenilik Sistemleri'ni dahil ettikleri or-

tak sanayi sektörü çelik ve yan ürünleri sektörüydü. O dönemlerde sanayileşme denilince akla ilk gelen sektörlerin başında olan çelik ve yan sanayileri idi ve çelik üretimi, birçok sanayi sektörünün de ana girdilerinden biriydi. (Freeman and Soete, 1997).

20. yüzyılın başlarında Ulusal Yenilik Sistemi'nin belirlediği sektörlerde teknolojik atılım yapan ve bu teknolojik atılımı yan sektörlerle de yayan Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya; çok kutuplu küresel güç sistemini tam olarak kursalar da, fırsat bulduklarında tek kutuplu küresel güç gibi de davranmaktaydılar. Pazar, yatırım ve doğal kaynak ihtiyaçlarını karşılamakta sıkıntı çekmeye başlayan bu üç ekonomi, bu sorunların çözümü için çevre bölgelerdeki bazı bağımsız ekonomilerle karşılıklı çıkar prensipleri doğrultusunda taşımacılık, ulaşım, lojistik, madencilik gibi alanlarda işbirliğine yönelmiştir. Söz konusu karşılıklı çıkar prensipleri, bu üç büyük ekonominin ihtiyaçlarına paralel olarak çevre bölgelerdeki bağımsız ekonomilerin ihtiyaçlarını ve taleplerini de dikkate alarak çeşitli alanlarda işbirliği yapmaya dayanmaktaydı.

"Ancak, teknolojik atılımlarının sonucu oluşan artan üretim kapasiteleri ve sermayeleri için bu bölgesel işbirlikleri de yetersiz hale gelince Birinci ve İkinci Dünya Savaşları kaçınılmaz olmuştur."

Ancak, teknolojik atılımlarının sonucu oluşan artan üretim kapasiteleri ve sermayeleri için bu bölgesel işbirlikleri de yetersiz hale gelince Birinci ve İkinci Dünya Savaşları kaçınılmaz olmuştur. Dünya Savaşları süreçlerinde bazı bölgesel ekonomilerle çeşitli alanlarda işbirliklerine devam edilebilmesi de karşılıklı çıkar prensiplerine olabildiğince saygı duyulması ve sadık kalınması ile ilgiliydi (Landes, 1993 ve 1998).

Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya ile karşılıklı çıkar prensiplerine göre 20. yüzyılın ilk yarısı boyunca işbirliği yapan Güneydoğu Avrupa, Ortadoğu, Orta Amerika, Güneydoğu Asya'daki bazı

"2008 yılında gerçekleşen ve halen devam eden küresel ekonomik krizle birlikte de ABD'nin tek kutuplu küresel güç sistemini bazı açılardan uygulamaya koyamayacağı anlaşılmıştır."

bölgesel ekonomilerin, neden bu üç ekonominin 19 yüzyılın son çeyreğinde gerçekleştirdiği gibi teknolojik kalkınma başarısı gösteremedikleri sorusunun yanıtı, gene Ulusal Yenilik Sistemi ile ilgiliydi.

Bu bölgesel ekonomilerin çoğu, kendi Ulusal Yenilik Sistemi'ni oluşturmak yerine orta vadeli sanayi kalkınma planlarını hazırlamayı tercih etmişlerdi. Ayrıca, bu üç büyük ekonomi ile yaptıkları çeşitli işbirliklerini de sanayileşme programlarına göre değil konjonktürel ihtiyaçlarına göre belirledikleri saptanmıştır. Diğer bir deyişle, bu bölgesel ekonomiler uzun vadeli, zahmetli çalışmalar yapmak yerine çok emek harcamayıp kısa yoldan teknolojik kalkınma hedeflerini ulaşmaya çalışmışlardır (Lundvall, 1992).

İkinci Dünya Savaşı sonrası çok kutuplu küresel güç sistemi, bir tarafta Amerika Birleşik Devletleri diğer tarafta Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği olmak üzere iki kutuplu küresel güç sistemine evrilmiştir. Kendi para birimlerini, etki alanlarına dahil olmuş ekonomiler içinde rezerv para haline döndürmüşlerdir. Ayrıca, bu iki büyük ekonomi pazar, yatırım ve doğal kaynak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bazı bölgesel ekonomilerle işbirliğine yönelmişlerdir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri, Güney Kore'yi Kuzey Kore'ye karşı askeri ve ekonomik açıdan güçlendirmek için karşılıklı çıkar prensiplerine göre çok yönlü işbirlikleri yaparken Güney Kore, bu işbirlikleri doğru değerlendirip 1970'lerin başında

kendi Ulusal Yenilik Sistemi hedeflerini belirlemiştir. Ardından da orta vadeli sanayi kalkınma planlarını hazırlamıştır. Üstelik, Güney Kore belirli bir süre sonra, Ulusal Yenilik Sistemi'ndeki hedeflerini dikkate alarak Amerika Birleşik Devletleri ile kendi belirlediği alanlarda işbirliği yapmayı tercih etmiştir. Bu alanlar, sanayileşmenin o dönemlerde en önemli göstergelerinden bir olan ve birçok sanayi sektörünün de ana girdilerinden biri olan çelik ve yan ürünleri sektörüydü. Diğer alan ise gemicilik sektörüydü ki bu sektör Güney Kore'nin tarihsel açıdan geleneksel sektörü olarak bilinmekteydi. Kısacası, Güney Kore, teknolojik atılım yapmak için kısıtlı kaynaklarını ve sermayesini nasıl en iyi ve doğru şekilde kullanacağını uzun vadeli planlamasını yapmış ve bu plan doğrultusunda teknoloji transferlerini gerçekleştirip kendi pazarını bu şartlar altında paylaşmayı tercih etmiştir (Hobday, 1995 ve Lundvall, 1992).

İki kutuplu küresel güç sistemi, 20 yüzyılın sonlarına doğru nihayete ermiştir ve tekrar çok kutuplu küresel güç sistemine geçiş yapılmıştır (Amin, 2000). Ancak, Amerika Birleşik Devletleri, tek kutuplu küresel güç sistemini tekrar kurmaya bir dönem niyetlenmişse de Almanya liderliğindeki Avrupa Birliği, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği deneyimi sonrası 2000'li yıllarda Vladimir Putin yönetimi altında tekrar toparlanan Rusya Cumhuriyeti ve çok hızlı büyüyen ve gelişen Çin Halk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri'nin bu doğrultadaki hedeflerine engel olmuşlardır. 2008 yılında gerçekleşen ve halen devam eden küresel ekonomik krizle birlikte de Amerika Birleşik Devletleri'nin tek kutuplu küresel güç sistemini bazı açılardan uygulamaya koyamayacağı anlaşılmıştır.

Çok Kutuplu Küresel Güç Sistemi: Kuşak ve Yol Girişimi Projesi

18. ve 19. yüzyıllarda tek kutuplu küresel güç olan Büyük Britanya Birliği, girişimci burjuvazisi ve ti-

cari anonim şirketleri ile birlikte sömürge ve kolonilerine demiryolu, telgraf ağları döşeyip çeşit alanlara büyük ölçekli yatırımlar yaparak sanayisi için hammadde ihtiyaçlarını karşılamış ve sermayesini daha da büyüttü. Bu yatırımlarını yaparken etki alanına dahil olan ekonomilerde kendi para biriminin kullanılmasını sağlamış ve bu ekonomilere yapılacak yatırımlar için gerekli olan kredileri

"AB, ABD ve ÇHC, 21. yüzyılın çok kutuplu küresel güç sisteminin lider ekonomileridir. Ancak Avrupa Birliği ve ABD'nin çok kutuplu küresel güç sisteminde uygulamış olduğu çoğu ekonomik, politik ve sosyal stratejiler, 19. yüzyıl ve 20. yüzyıla damgasına vuran saldırgan kapitalizm stratejileridir."

de kendine ait finansal kaynaklardan karşılanmasını zorunlu kılmıştır. Büyük Britanya Birliği'nin liderlik stratejisi, saldırgan kapitalizmin başlangıç noktasını oluşturmuştur. 19. yüzyılın ortalarında Hindistan'ın ihtiyaçlarını dikkate almadan kendi ihtiyaçlarına ve kendi belirlediği kredi maliyetlerine göre demiryollarına ve telgraf hatlarına yatırımlar yapması saldırgan kapitalizm stratejilerine birer örnektir (Hobsbawm, 1998). Diğer yandan, 19. yüzyıl sonlarına doğru çok kutuplu küresel güç liderlerinden biri olan Almanya, tek kutuplu küresel güç dönemine kıyasla bağımsız ekonomilerin ihtiyaçlarını ve taleplerini de dikkate alarak uygun koşullarda finansman sağlayıp çeşitli yatırımlar için işbirliği yapmaya yönelmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na sağladığı ucuz maliyetli kredilerle daha uygun koşullarda ve Osmanlı'nın ihtiyacını dikkate alarak demiryolları yapması çok kutuplu küresel güç sisteminde yer alan lider ekonomilerin uyguladığı güler yüzlü ka-

pitalizm stratejilerine birer örnektir (Hobsbawm, 1996). 20. yüzyılın ikinci yarısında iki kutuplu küresel güç sisteminde Amerika Birleşik Devletleri, 18. yüzyıl ve 19. yüzyılda tek kutuplu küresel güç olan Büyük Britanya Birliği'nin takip ettiği saldırgan kapitalizm stratejisini çoğunlukla izlemiş olsa da yeri geldiğinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin etki alanını azaltmak için bağımsız ekonomilerin ihtiyaçlarını ve taleplerini dikkate alarak çeşitli alanlarda görece daha iyi yatırım ve finansal koşulları sağladığı görülmüştür. 1960'lı yıllarda Kuzey Kore'ye karşı Güney Kore'yi güçlendirmek için Güney Kore'nin ihtiyaçlarını ve taleplerini de dikkate alarak çeşitli alanlarda görece daha iyi yatırım ve finansal koşullar sağlaması, iki kutuplu küresel güç sisteminde yer alan lider ekonomilerin uyguladığı güler yüzlü kapitalizm stratejilerini anlatmak için birer örnektir (Hobsbawm, 1994).

Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin Halk Cumhuriyeti, 21. yüzyılın çok kutuplu küresel güç sisteminin lider ekonomileridir. Ancak Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin çok kutuplu küresel güç sisteminde uygulamış olduğu çoğu ekonomik, politik ve sosyal strateji, 19. yüzyıl ve 20. yüzyıla damgasına vuran saldırgan kapitalizm stratejisidir. Bu saldırgan kapitalizm stratejileri, daha çok lider ekonomiye ve yakın takipçilerine yarar sağlayan bir ekonomik ve politik sistem üzerine oluşturulmuştur. Ayrıca, saldırgan kapitalizm stratejilerini benimseyen lider ekonomi ve yakın takipçileri, zaman zaman sistem içerisinde yer alan diğer ülkelerin ekonomik, politik ve sosyal egemenlik alanlarına müdahale edip "post-modern sömürgeleştirme"ye yöneldikleri görülmüştür. Bu "post-modern" sömürge yöntemleri, çok uluslu şirketler aracılığıyla ekonomik açıdan zayıf ulus devletlerin pazarlarını ele geçirmekten tutun da yetersiz sermayeye sahip ulus devletleri küresel finans ku-

rumları aracılığıyla sürekli borçlu kılarak bu ulus devletlerin gerekli gördükleri sektörlere yatırımlarını kontrol etmek gibi sermaye, yatırım ve pazar alanlarına odaklı operasyonlar olmuştur. Bu alanlardaki operasyonlar sayesinde saldırgan kapitalizm stratejilerini benimseyen lider ekonomi ve yakın takipçileri, ekonomik açıdan zayıf ulus devletleri fiziki olarak işgal etmeden ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan kontrol edebilmenin yolunu bulmuşlardır.

Diğer yandan Çin Halk Cumhuriyeti, lider ekonomilerden biri olarak çok kutuplu küresel güç sistemine 20. yüzyılın sonlarına doğru dahil olmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisi, 2018 yılında satın alma gücüne göre dünyanın en büyük ekonomisi ve diğer hesaplama yöntemlerine göre de Amerika Birleşik Devletleri'nin ardından yakın ara ile dünyanın ikinci büyük ekonomisidir.

Çin Halk Cumhuriyeti, dünyanın en fazla doğrudan yabancı yatırım alan ekonomisi olduğu gibi diğer ekonomilere kredi kaynaklarını en fazla kullandıran bir ekonomi konumundadır. Ayrıca, Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisi hem var olan hem de potansiyel kapasitesinin en tepe noktalarına henüz ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Hatta, Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisinin son yıllarda yavaşlamasının

"2019 yılının Nisan ayında 37 ülkenin lideri ve 130 ülke temsilcisinin katılımı ile Pekin'de gerçekleştirilen küresel çaplı toplantıda, Kuşak ve Yol Girişimi Projesi'nin post-modern bir İpek Yolu Projesi'nden çok daha fazlası olabileceğinin sinyalleri verilmiştir."

kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmadığı ama küresel birçok ekonominin eş anlı durgunluk noktasına ulaşması sebebiyle Çin Halk Cumhuriyeti'nin de üretim kapasitesini düşürmek ve ekonomisinin büyüme hızını yavaşlatmak zorunda kaldığı görülmektedir (World Bank, 2019).

Çin Halk Cumhuriyeti, uzun süreden beri ağırlıklı Amerika Birleşik Devletleri, Almanya gibi diğer küresel lider ekonomiler ile ticari ve finansal ilişkiler içerisindedir. Ancak, yakın gelecekte bu lider ekonomilerin mal, hizmet ve finansal taleplerinin Çin Halk Cumhuriyeti'nin potansiyel ekonomik kapasitesinin altında kalacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu ekonomiler, çok kutuplu güç sistemi içinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin rakipleri konumundadırlar. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı Çin Halk Cumhuriyeti, yeni pazarlar, yeni yatırım alanları, yeni hammadde kaynakları ile yeni sosyal ve politik işbirlikleri için 2013 yılı sonunda Avrasya ve Afrika kıtalarındaki gelişmekte ve az gelişmiş olan ekonomileri öncelikle hedefleyen bir proje başlatmıştır: Günümüzde Kuşak ve Yol Girişimi Projesi olarak anılan Bir Kuşak, Bir Yol Projesi.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuşak ve Yol Girişimi Projesi, ilk başlarda kara ve deniz ulaşım yolları üzerinden Afrika ve Avrasya ekonomileri ile lojistik ve alt yapı yatırımlarını ve sonra da mal-hizmet üretiminin ticaretini gerçekleştirmek amacıyla hazırlanmış izlenimi vermiştir. Ancak, 2019 yılının Nisan ayında 37 ülkenin lideri ve 130 ülke temsilcisinin katılımı ile Pekin'de gerçekleştirilen küresel çaplı toplantıda, Kuşak ve Yol Girişimi Projesi'nin post-modern bir İpek Yolu Projesi'nden çok daha fazlası olabileceğinin sinyalleri verilmiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuşak ve Yol Girişimi'ni doğru anlamak için bu projeyi iki farklı pencereden incelemekte yarar bulunmaktadır. Birinci pencere, Çin Halk Cumhuriyeti'nin çok kutuplu küresel güç sistemi içinde lider ekonomilerden biri olması ve var olan bu konumunu, yeni ekonomik ve politik ilişkilerle daha iyi bir konuma taşıma potansiyelinin bulunmasıdır. İkinci pencere ise Çin Halk Cumhuriyeti'nin saldırgan kapitalizm stratejisi yerine daha yumuşak ve daha paylaşımcı bir liderlik stratejisi izlemeye niyetinin olmasıdır.

Birinci pencere, Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisinin potansiyel kapasitesinin çok altında çalışmasına rağmen çok kutuplu küresel güç sisteminde lider ekonomiler arasına çok kısa bir süre içerisinde yer almayı başarabilmesi gerçeğidir. Küresel lider ekonomilerle son çeyrek yüzyılda yapmış olduğu sanayi, ticaret ve finansal işbirlikleri ile Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisinin uzun dönemde de potansiyel kapasitesine ulaşamayacağı anlaşılmıştır. Bu nedenle de Çin Halk Cumhuriyeti, hızla büyüyen sermaye ve üretim kapasitesinin gelecekte sürdürülebilirliği için hammadde, enerji, yatırım ve pazar ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla daha büyük ve geniş bir alana yayılma stratejisini, Kuşak ve Yol Girişimi Projesi ile uygulamaya koymuştur. Kuşak ve Yol Girişimi Projesi'nin etki alanı, dünya nüfusunun üçte ikisini ve dünyanın yıllık ürettiği GSYİH'nin üçte birini kapsamaktadır. Ancak, Çin Halk Cumhuriyeti, Kuşak ve Yol Girişimi ile geçmiş dönemlerdeki küresel lider ekonomilerin izlediği sömürgeleştirme, kolonileştirme ya da post-modern sömürgeleştirme taktiklerini uygulamak yerine herkesin kazanacağı ortaklık, işbirliği ve paylaşım ağlarını önerirken karşılığında da ekonomisinin uzun dönemde potansiyel kapasitesine ulaşmasını hedeflemektedir.

İkinci pencere, çok kutuplu küresel güç sistemi içinde ve lider ekonomiler arasında yer alan Çin Halk Cumhuriyeti'nin diğer lider ekonomilere üstünlük sağlamak ve potansiyel kapasitesine ulaşmak için bu yeni etki alanındaki onlarca ekonomiye ihtiyaç duyduğunu ve bu ekonomilerin de Çin Halk Cumhuriyeti'ne ihtiyaç duyduklarını çok doğru şekilde analiz etmiş olmasıdır. Geçmiş dönem küresel liderlerin saldırgan kapitalizm stratejisi ile küresel liderliklerini uzun dönemli sürdüremediklerini de doğru yorumladığı anlaşılmaktadır. Bu gerçekleri dikkatli ve doğru şekilde saptayan Çin Halk Cum-

huriyeti, Kuşak ve Yol Girişimi Projesine Afrika ve Avrasya'daki onlarca ekonomiyi dahil ederken güler yüzlü kapitalizm stratejisine göre mi yoksa güler yüzlü sosyalizm stratejisine göre mi ortaklık,

"Bu noktada, seçilecek bu stratejinin sadece Çin Halk Cumhuriyeti'nin inisiyatifinde olmadığı aynı zamanda Afrika ve Avrasya'daki onlarca ekonominin vereceği bazı ortak kararlara bağlı olduğu da anlaşılmaktadır."

işbirliği ve paylaşım ağları kuracaktır sorusuna 2013 yılından beri satır aralarında yanıt verdiği düşünülmektedir.

Bu noktada, seçilecek bu stratejinin sadece Çin Halk Cumhuriyeti'nin inisiyatifinde olmadığı aynı zamanda Afrika ve Avrasya'daki onlarca ekonominin vereceği bazı ortak kararlara bağlı olduğu da anlaşılmaktadır. Geçen yüzyılda gelişmekte ve az gelişmiş olan bu ekonomilerin neredeyse tamamı herhangi bir uzun vadeli Ulusal Yenilik Sistemi hazırlığı yapmadan güncel ihtiyaçlarını dikkate alarak orta vadeli sanayileşme programlarına ve lider ekonomilerin taleplerine göre dışarıdan sermaye ve yatırım akışını kabul ettikleri görülmektedir. Bu nedenle de çoğu ekonominin bu dış sermaye ve yatırım akışından uzun dönemde randıman alamadığı gözlemlenmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuşak ve Yol Girişimi Projesi, İpek Yolu'ndan daha fazlasıdır. Bu Proje-yi hayata geçirmek isteyenler, geçmiş dönemlerdeki Marshall Yardımları'ndan ve IMF Programlarından ya da Sosyal Devrim İhracatlarından daha farklı bir dünyaya yeni adımlar atmak istediklerini açıkça belirtmişlerdir. Öte yandan, günümüz dünyasında saldırgan kapitalizm stratejisinin başarılı olamayacağı

geçen yüzyılın tarihsel olaylarından ve deneyimlerinden anlaşılmaktadır. Ancak, Kuşak ve Yol Girişimi projesinin hangi strateji ile devam edeceğine karar verecek olan Avrasya ve Afrika kıtalarındaki gelişmekte ve az gelişmiş olan onlarca ekonomidir. Bu ekonomilerin tamamı öncelikle ne istediklerini ve neye ihtiyacı olduklarını hazırlayacakları uzun vadeli Ulusal Yenilik Sistemi ile belirlemeleri gerekmektedir. Ardından, Ulusal Yenilik Sistemleri ile uyumlu orta vadeli sanayileşme programlarını uygulamaya koymaları gereklidir. En sonunda da Kuşak ve Yol Girişimi Projesine katılmak için karşılıklı çıkar prensiplerine göre mi yoksa eşitler ilkesine göre mi Çin Halk Cumhuriyeti ile aynı masada yer alacaklarını karar vermeleri gerekmektedir.

Sonuç

Tek kutuplu küresel güç sisteminin yakın gelecekte tekrar inşa edilmesi günümüz modern dünyasında hem siyasi hem de ekonomik olarak çok mümkün görülmemektedir. Yakın geçmişte deneyimlenen iki kutuplu küresel güç sisteminin de günümüz modern dünyasında tekrar inşa edilmesi benzer nedenlerden ötürü çok mümkün görünmüyor. Öte yandan, tarihsel sürecin çok kutuplu küresel güç sistemine doğru evrildiği anlaşılmaktadır. Çok kutuplu küresel güç sisteminde lider ekonomilerin kendi çevre ekonomilerini oluşturmalarının izleyecekleri akıllı siyasi, ekonomik ve sosyal stratejilere bağlı olduğu görülmektedir. Son iki yüzyıllık küresel güç tarihinin bize işaret ettiği bu stratejiler ister sosyalist isterse de kapitalist ideolojiler ekseninde olsun mutlaka güler yüzlü ve karşılıklı çıkar prensipleri doğrultusunda olmalıdır. Günümüz modern dünyası, uluslararası seviyede saldırgan stratejileri benimsemediği ve bu stratejileri uygulayan küresel güçlere karşı ilk fırsatta tepki verdiği çeşitli tarihsel olaylardan anlaşılmaktadır. Üstelik, tek kutuplu küresel güç sisteminin saldırgan stratejilere yönelik yapısal olarak eğilimi olduğu saptanırken çift kutuplu küresel güç

sisteminde de zaman zaman bu eğilimlerin olduğu görülmektedir. Bu nedenlerden ötürü, çok kutuplu küresel güç sisteminin bir süre daha varlığını devam ettireceği düşünülmektedir.

Çok kutuplu küresel güç sistemi içinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin önerdiği Kuşak ve Yol Girişimi'nin güler yüzlülük ve karşılıklı çıkar prensipleri doğrultusunda hazırlandığı anlaşılmaktadır. Kuşak ve Yol Girişimi dahilinde farklı ekonomilerin birbirleri ile lojistik, üretim, ekonomi ve ticaret bağları sağlandığı gibi lider ekonomi Çin Halk Cumhuriyeti'nin de katılımcı ekonomilere gerekli teknoloji ve finansmanı sağlayacağı açıkça belirtilmektedir. Ancak, Kuşak ve Yol Girişimi'nin başarılı olmasında kilit nokta Çin Halk Cumhuriyeti değildir; çünkü bu projenin başarısı, katılımcı ekonomilerin Kuşak ve Yol Girişimi'ne ne kadar katma değer katacağı ile ilgilidir. Bu nedenle de Kuşak ve Yol Girişimi'ne katılan ekonomilerin bu projeden ne istediklerini ve neye ihtiyacı olduklarını belirlemeleri ve Ulusal Yenilik Sistemlerini hazırlamaları gerekmektedir. Kendi belirledikleri sanayi ve ticari alanlarını, Kuşak ve Yol Girişimi'ne dahil etmenin yollarını da karşılıklı çıkar prensipleri doğrultusunda bulmaları gereklidir. Diğer bir deyişle, Kuşak ve Yol Girişimi projesinin hamisi olan Çin Halk Cumhuriyeti ile aynı masaya oturan katılımcı ekonomiler, bu masaya nasıl oturacağına kendileri karar verecektir. ☺

Kaynakça

- Amin, S. (2000). *Capitalism in the Age of Globalization*. London: Zed Books.
- Anderson, P. (2013). *The Lineages of the Absolutist State*. New York: Verso Publ.
- Arrighi, G. (2010). *The Long Twentieth Century: Money, Power and the Origins of Our Times*. New York: Verso Publ.
- Braudel, F. (1993). *A History of Civilizations*. New York: Penguin Books.
- Chase-Dunn, C., & Grimes, P. (1995). World System Analysis. *Annual Review of Sociology*, 21, 387-417.
- Desai, R. (2010). The Absent Geopolitics of Pure

- Capitalism. *World Review of Political Economy*, 1(3), 463-484.
- Desai, R. (2013). *Geopolitical Economy: After US Hegemony, Globalization and Empire*. London: Pluto Press.
- Desai, R. (2015a). Introduction: From the neoclassical diversion to geopolitical economy. *Research in Political Economy*, 30(1), 1-44.
- Desai, R. (2015b). Introduction: The Materiality of Nations in Geopolitical Economy. *World Review of Political Economy*, 6(4), 449-458.
- Desai, R. (2016). Introduction: Putting Geopolitical Economy to Work. *Research in Political Economy*, 30(2), 1-21.
- Dobb, M. (1967). *Studies in the Development of Capitalism*. London: Routledge Publ.
- Freeman, C. (1987). *Technology and Economic Performance: Lessons from Japan*. London: Pinter.
- Freeman, C & Soete, L. (1997). *The Economics of Industrial Innovation*. London: Pinter Publ.
- Gürcan, E. C. (2019a). Geopolitical Economy of Post-Hegemonic Regionalism in Latin America and Eurasia. *Research in Political Economy*, 34(1), 102-118.
- Gürcan, E. C. (2019b). *Multipolarization, South-South Cooperation and the Rise of Post-Hegemonic Governance*. New York: Routledge.
- Gürcan, E. C. (2019c). Political geography of Turkey's intervention in Syria: underlying causes and consequences (2011-2016). *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 11(1), 1-10.
- Gürcan, E. C. (2019d). BRICS Ülkelerinin Afrika'daki Yükselişine Jeopolitik Ekonomi Penceresinden Bir Bakış. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 556-569.
- Hirschman, A. (1961). *The Strategy of Economic Development*. New Haven: Yale University Press.
- Hobday, M. (1995). *Innovation in East Asia*. London: Edward Elgar Publ.
- Hobsbawm, E. (1998). *The Age of Capital, 1848-1875*. London: Abacus Publ.
- Hobsbawm, E. (1996). *The Age of Empire, 1875-1914*. London: Abacus Publ.
- Hobsbawm, E. (1994). *The Age of Extremes, 1914-1991*. New York: Vintage Books.
- Israel, J. (1989). *Dutch Primacy in the World Trade, 1585-1740*. Oxford: Clarendon Press.
- Landes, D. (1998). *The Wealth and Poverty of Nations*. New York: W.W. Norton and Company.
- Landes, D. (1993). *The Unbound Prometheus: Technological Change and Industrial Development in Western Europe from 1750 to the Present*. London: Cambridge University Press.
- Lundvall, B. (1992). *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. London: Pinter Publ.
- Polanyi, K. (2001). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Boston: Beacon Press.
- Tutan, M. U. (2003). *Causes of Changes in Profit Rate in West Germany After World War II* (Ph.D. Dissertation). University of Utah, USA.
- World Bank. (2019). *World Development Indicators*. New York: World Bank Publ.